

M U N I
L A W

Trestní řízení proti právnickým osobám

Mezinárodní justiční spolupráce ve věcech trestních

Základy trestního práva procesního II.

Trestní řízení proti právnickým osobám

□ Proč?

- zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád (dále jen „TŘ“) je „dimenzovaný“ na osoby fyzické
- s řízením proti právnické osobě původně v podstatě nepočítal
- potřeba upravit některé postupy a instituty specificky „na míru“ právnickým osobám

□ Jak?

- procesní ustanovení zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (dále jen „ZTOPO“)
- subsidiarita ZTOPO vůči TŘ a zákona č. 104/2013, Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních (dále jen „ZMJS“)
- nestanoví-li ZTOPO jinak či není-li to z povahy věci vyloučeno

Základní zásady trestního řízení proti PO

- katalog v zásadě stejný jako u FO (§ 2 TŘ)
 - zásada legality, vyhledávací, materiální pravdy, rychlost a hospodárnost, presumpce nevinny, přiměřenosti, poučovací atd.
 - rychlost řízení zejména tam, kde byl zajištěn majetek – uplatní se i u PO
- jen dílčí modifikace
 - právo na formální obhajobu – **nutná obhajoba je vyloučena** (§ 35 odst. 2 ZTOPO)
 - právo na tlumočníka – PO nemá, může je však využít kterákoliv osoba, která za ni jedná (§ 2 odst. 14 TŘ)
 - prakticky se neuplatní zásada spolupráce se zájmovými sdruženími (§ 2 odst. 7 TŘ)

Co všechno bylo třeba modifikovat?

- vztah k jiným řízením
- místní příslušnost
- informační povinnost vůči veřejným rejstříkům a regulátorům
- společné řízení s fyzickou osobou
- zajištění trvání PO v průběhu řízení
- zajišťovací instituty
- oprávnění jednat za právnickou osobu
- výkon trestů neupravených v TŘ
- vše ostatní dle TŘ**, nevylučuje-li to povaha věci

Vztah k jiným řízením

- dříve § 28 ZTOPO, zrušen zák. č. 250/2016, o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich (dále jen „PZ“)

- překážka litispendence probíhajícího trestního řízení v řízení správním (§ 76 odst. 2 PZ, § 86 odst. 4 PZ)
 - stavění promlčecí doby po dobu trestního řízení (§ 32 odst 1 PZ)
 - překážka litispendence probíhajícího správního řízení v trestním řízení **neplatí**

- „obousměrná“ překážka rei iudicatae
 - možnost zrušení rozhodnutí o přestupku v prezkumném řízení, vyjde-li dodatečně najevo, že šlo o trestný čin (§ 100 PZ)
 - v trestním řízení možná obnova řízení ve prospěch

Místní příslušnost

FO (§ 18 TR)

- dle místa, kde byl čin spáchán
- nelze-li, dle místa, kde **obviněný bydlí, pracuje nebo se zdržuje**
- nelze-li, kde čin vyšel najevo
- v přípravné řízení stejná úprava

PO (§ 29 ZTOPO)

- dle místa, kde byl čin spáchán
- nelze-li, dle místa, kde **má obviněná právnická osoba sídlo** nebo **obviněná zahraniční právnická osoba svůj podnik** nebo **organizační složku**
- nelze-li, kde čin vyšel najevo

Informační povinnost

Při zahájení trestního stíhání musí OČTŘ vyrozumět:

- toho, kdo vede rejstřík, registr či evidenci
 - např. veřejný rejstřík, Rejstřík registrovaných církví a náboženských společností, Rejstřík politických stran a hnutí
- orgán udělující licenci nebo povolení k činnosti
 - např. ČNB, ERÚ, MPO, RRTV atd.
- orgán odpovědný za dozor nad PO
 - např. MF, inspekční orgány atd.

Platí i pro **pravomocné skončení** trestního stíhání.

Společné řízení s fyzickou osobou

- souvisí-li trestné činy FO a PO, nebrání-li tomu důležité důvody
 - zejména tam, kde bude uplatňována tzv. **souběžná odpovědnost**
 - přípustné i společné řízení PO a mladistvého
- dle obecných pravidel TŘ (§ 20)
 - soud hlavního pachatele
 - soud pachatele nejtěžšího trestného činu
- Jsou-li kritéria stejná u PO i FO, příslušný je soud FO
- Vyloučeno není ani odnětí a přikázání věci

Zajištění existence PO (§32 TOPOZ)

- PO může mít snahu vyhnout se řízení tím, že se zruší či přemění
- povinnost PO ohlásit **předem** všechny úkony směřující ke **zrušení, zániku či přeměně** neprodleně předsedovi senátu či státnímu zástupci
 - **sankce absolutní neplatnosti**
 - splní-li PO povinnost a nedostane souhlas, musí se neplatnosti dovolat státní zástupce či soud před příslušným soudem (zpravidla ve zvláštním řízení soudním), jinak úkony platí
- **obecný zákaz zániku, zrušení či přeměny PO v průběhu TŘ**
 - výjimečně může povolit soud
 - v takovém případě dochází k **přechodu trestní odpovědnosti** na právního zástupce
 - nebyly-li úkony oznámeny či dovolal-li se soud či státní zástupce jejich neplatnosti, příslušný subjekt vedoucí registr, rejstřík, evidenci či seznam **nemůže zrušení či přeměnu zapsat**

„Kauce“ na zrušení, zánik či přeměnu

- před povolením zrušení, zániku či přeměny může soud žádat záruku
- peněžitá záruka ve výši předpokládaného peněžitého trestu
- jiná záruka, je-li očekáván jiný trest
 - např. složení částky odpovídající nákladům na předpokládané uveřejnění rozsudku
 - příp. odevzdání do úschovy věcí, na něž patrně dopadne předpokládaný trest propadnutí věci

Zajišťovací instituty

- zajištění důkazů se uplatní dle TŘ tam, kde to povaha přípouští
 - např. vydání věci, prohlídka nebytových prostor atd.
 - vyloučena ve vztahu k právnické osobě je např. osobní prohlídka, vstup do obydlí atd.
 - tím není dotčena možnost v řízení proti PO těchto institutů užít ve vztahu k FO

- zajišťovací instituty týkající se majetku se zpravidla uplatní bez omezení dle TŘ
 - zajištění nástrojů a výnosů z trestné činnosti a náhradních hodnot dle § 79a TŘ, zajištění nároku poškozeného dle § 47 TŘ, zajištění výkonu majetkových sankcí (§ 344a TŘ, § 347 TŘ, § 358b TŘ)

- zajištění osoby obviněného z povahy věci silně modifikováno
 - vyloučeno zadržení, vazba či předvedení PO

- pořádková pokuta možná ve výši až 500.000,- Kč

Zajišťovací opatření dle § 33 ZTOPO

náhrada za vazbu předstižnou

- důvod vazby útěkové je u PO je nonsens
- vazbu koluzní nahrazuje odpovědnost konkrétní fyzické osoby za trestný čin nadržování dle § 366 TZ
- důvod vazby předstižné v úvahu připadá

dočasné pozastavení výkonu jednoho či více předmětu činnosti PO či omezit nakládání s jejím majetkem

- musí přihlídnout k zájmům třetích osob (srov. k tomu zvláště § 33a ZTOPO)
- rozhoduje vždy soud (v přípravném řízení na návrh SZ)
- opatření lze uložit k širšímu spektru činností, než k nimž je možno uložit trest zákazu činnosti (např. předmět činnosti spolku, který nepodléhá žádné právní regulaci)

12 na žádost možnost povolit jednotlivý úkon

Oprávnění činit za právnickou osobu úkony

- inkompatibilita** s postavením obviněného, svědka či poškozeného (§ 34 odst. 4 ZTOPO)
- osoba, která by k tomu byla oprávněna dle OSŘ (§ 21),
 - pověřený člen statutárního orgánu,
 - pověřený zaměstnanec či člen (např. u družstva),
 - vedoucí odštěpného závodu, týká-li se daná záležitost tohoto odštěpného závodu
 - prokurista, může-li podle udělené prokury jednat samostatně
- zmocněnec, kterého si sama právnická osoba zvolí za tímto účelem,
- opatrovník, který byl právnické osobě ustanoven,
 - nouzové řešení – není-li nikdo, kdo by za ni mohl činit úkony
- obhájce.

nález sp. zn. II. ÚS 131/18 ze dne 15. 8. 2018

Stát může zákonem svobodnou volbu obhájce omezit ve vybraných případech; jedná se však o mimořádně významný zásah. Proto tak může činit pouze tehdy, pokud takový zásah sleduje legitimní cíl a obstojí v testu proporcionality. S ohledem na základní právo právnické osoby na obhajobu, jehož součástí je i právo zvolit si obhájce, je třeba ustanovení § 34 odst. 4 o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim ve znění pozdějších předpisů vykládat tak, **že osoba oprávněná činit úkony za obviněnou právnickou osobu (§ 34 odst. 1 zákona) může této obviněné právnické osobě zvolit obhájce i v případě, že tato oprávněná osoba sama vystupuje v řízení jako svědek.**

Opatrovník nemůže zvolit obviněné právnické osobě obhájce, je-li opatrovník ustanoven pouze z důvodu, že právnická osoba nemá osobu způsobilou činit úkony v řízení, a tato nezpůsobilost je dána tím, že tato osoba vystupuje jako svědek ve věci obviněné právnické osoby.

nález sp. zn. I. ÚS 2436/18 ze dne 20. 11. 2018

Jestliže **někteří členové statutárního orgánu trestně stíhané právnické osoby nejsou v témže řízení stíháni jako obvinění**, ale mají v tomto řízení vystupovat **pouze v postavení svědka**, jsou tito členové **zásadně oprávněni činit za právnickou osobu úkony, a to včetně zvolení obhájce právnické osobě**. Ustanovení opatrovníka právnické osobě podle § 34 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob by v takovém případě představovalo porušení práva právnické osoby na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

Vedení hlavního líčení v nepřítomnosti

U FO (§ 202 TR)

- chybí řádná omluva
- věc lze spolehlivě rozhodnout a účelu dosáhnout i bez něj
- řádně byli: trestní stíhání zahájeno, obžaloba doručena, obžalovaný předvolán
- obžalovaný již byl vyslechnut a poučen o možnosti prostudovat spis a navrhnout doplnění dokazování
- obžalovaný není ve vazbě či výkonu trestu a horní hranice trestní sazby nepřevyšuje 5 let

U PO (§ 34 TOPOZ)

- chybí řádná omluva
- řádně byly: trestní stíhání zahájeno, obžaloba doručena, osoba za PO řádně a včas předvolána
- PO byla upozorněna na možnost prostudovat spis a navrhnout doplnění dokazování

Výkon trestů neupravených v TŘ

Trest zrušení PO

- rozhodnutím začíná likvidace PO
- předseda senátu jmenuje a odvolává likvidátora
- postupuje se dle § 187 OZ, speciálních úprav v něm a zvláštních předpisů

Tresty zákazu přijímání dotací a subvencí a plnění veřejných zakázek nebo účasti na veřejné soutěži

- přiměřené užití ustanovení o výkonu trestu zákazu činnosti

Trest uveřejnění rozsudku

- konstrukce stejná, jako uveřejnění rozsudku dle § 155 odst.4 OSŘ
- nesplnění je vymáháno ukládáním pořádkových pokut
- nesplnění není mařením výkonu úředního rozhodnutí a vykázaní

Právnícká osoba a zvláštní způsoby řízení

- podmíněné zastavení trestního stíhání je možné i u PO (Rt 28/2015)

- narovnání pravděpodobně také
 - ve společném trestním řízení doznání činí stíhaná FO, souhlas s podmíněným zastavením ale osoba, která je oprávněna za PO jednat
 - co když se však FO doznat nechce, ale PO ano?

- dohoda o vině a trestu patrně také

- řízení před samosoudcem včetně trestního příkazu také

Mezinárodní justiční spolupráce ve věcech trestních

Proč?

- územní suverenita států
- výskyt přeshraniční kriminality
- hranice mají státy, pachatelé jsou bez hranic

Jak?

- spolupráce na základě mezinárodních smluv, vzájemné praxe, unijního práva
- české orgány postupují zejména dle ZMJS

Trocha historie

- Mírová smlouva mezi Ramesse II. a Chattušilišem III. cca 1270 př. n. l.
 - smlouva obsahovala mimo jiné klauzuli o vydávání uprchlíků, včetně politických (srov. dnešní Úmluvu o právním postavení uprchlíků) mezi starověkým Egyptem a Chetitskou říší

- První moderní formy již v 19. a počátkem 20. století
 - např. Mezinárodní úmluva ze dne 4. 5. 1910, aby byl potlačen obchod s děvčaty, č. 26/1913 ř.z., či Úmluva o potírání penězokazectví č. 15/1932 Sb.z.n

- Rozkvět po 2. světové válce
 - Londýnská dohoda o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců Osy (Norimberský proces)
 - Evropská úmluva o vydávání (1957) a další úmluvy na půdě Rady Evropy

Obecné zásady mezinárodní justiční spolupráce

- vyplývají ze zásady svrchované rovnosti mezi státy
 - státy respektují vzájemně svou suverenitu
 - zásada reciprocity, zásada speciality, zásada ochrany veřejného pořádku

- mezinárodní justiční spolupráce možná jen na společném právním základě
 - dvoustranná mezinárodní smlouva (typicky smlouvy o právní pomoci – ČR např. s Indií, Afghánistánem, Kanadou, Austrálií, Spojenými státy americkými)
 - vícestranné mezinárodní smlouvy (typicky v rámci Rady Evropy – Úmluva o vzájemné pomoci ve věcech trestních, Úmluva o předávání trestního stíhání, Úmluva o předávání odsouzených osob),

- právní obyčej vyplývající z reciprocity

Obecné formy mezinárodní justiční spolupráce

- vydávání osob
- právní pomoc v užším slova smyslu (tzv. dožádání)
- předání trestního řízení
- uznávání cizozemských rozhodnutí
- průvoz osob
- Tato spolupráce může probíhat na různých úrovních styku:
 - diplomatický a konzulární (diplomatická cesta)
 - meziministerský (příslušné ministerstvo jednoho státu může přímo kontaktovat ministerstvo druhého)
 - přímý styk (justiční orgány obou států se mohou přímo kontaktovat)

Vydávání osob

- některé státy své občany nevydávají (např. arabské země, Venezuela, Brazílie)
 - zásada reciprocit jim pak značně ztěžuje mezinárodní justiční spolupráci
- žádost o vydání zpravidla probíhá na úrovni meziministerského styku
 - žádost je následně postoupena ministerstvem příslušným orgánům činným v trestním řízení
- řízení probíhá zpravidla dvoufázově
 - justiční fáze – soud posuzuje, zda jsou splněny všechny právní předpoklady pro povolení vydání; nejsou-li splněny, vydání nepovolí a řízení končí
 - administrativní (politická) fáze – pokud soud povolí, věc se přesouvá na ministerstvo, které se rozhodne s ohledem na mezinárodněpolitické zájmy, zda osoba bude vydána
- osobu, o jejíž vydání jde, lze vzít do tzv. předběžné vazby

Právní předpoklady vydání osoby z ČR

- extradiční trestný čin
 - horní hranice alespoň 1 rok či již byl uložen trest či ochranné opatření alespoň na 4 měsíce
 - nesmí jít o trestný čin výlučně vojenského či politického charakteru, příp. charakteru daňového, celního či devizového a není zaručena vzájemnost
- nejde o občana ČR ani o osobě, které zde byla udělena mezinárodní ochrana
- za trestný čin lze v cizím státě uložit trest smrti
 - justiční fáze – soud posuzuje, zda jsou splněny všechny právní předpoklady pro povolení vydání; nejsou-li splněny, vydání nepovolí a řízení končí
- dle českého práva je trestný čin promlčený, jeho stíhání nepřípustné či je založena překážka věci rozsouzené
- v ČR se pro stejný skutek vede trestní řízení
- v cizím státě hrozí vydávané osobě pronásledování
- zásada speciality

Právní pomoc v užším slova smyslu

- typicky zajištění či provedení důkazu
 - včetně např. provedení výslechu prostřednictvím videokonferenčního zařízení
- doručení písemnosti
- skryté vyšetřování
 - v podstatě použití agenta (§ 158e TŘ), ale na území cizího státu
- přeshraniční sledování
 - umožnění policejnímu orgánu cizího státu překročit státní hranici
 - obdobně přeshraniční odposlech, přeshraniční sledování zásilky atd.
- poskytování informací z rejstříku trestů
- společný vyšetřovací tým
 - za ČR uzavírá NSZ
 - působí-li na území ČR, vede jej dozоровý státní zástupce
 - na našem území cizí členové týmu nesmí přímo vykonávat pravomoci OČTŘ, ale mohou se zpravidla účastnit úkonů trestního řízení

Předání a převzetí trestního řízení

- oboustranná trestnost, oboustranná jurisdikce
- předání z ČR do ciziny
 - byly nashromážděny všechny dostupné důkazy a účelu trestního řízení bude lépe dosaženo v cizím státě
 - jsou zde důkazy, již se zde vede trestní řízení, obviněný se tam nachází
 - v přebírajícím státě nehrozí trest smrti či porušení některého z lidských práv předávané osoby ani zde nehrozí riziko pronásledování
 - zasažený chráněný zájem nevyžaduje projednání věci v ČR
 - nevyžaduje to ani poškozený
 - předáním nevzniknou zbytečné průtahy
- převzetí z ciziny do ČR
 - rozhoduje NSZ, je-li umožněn přímý styk, pak dozorový státní zástupce
 - zachována použitelnost důkazů získaných v souladu se zákonem předávajícího státu **M U N I**
 - převzaté trestní řízení lze vrátit zpět, je-li zjištěno, že tak bude lépe dosaženo jeho účelu **LuAW**

Uznávání cizozemských rozhodnutí

Uznání cizího rozhodnutí ČR

- jen rozhodnutí odsuzující či podmíněně upouštějící od potrestání
- oboustranná trestnost
- bylo výsledkem spravedlivého procesu
- čin nebyl dle českého práva promlčen
- není zde překážka věci rozsouzené či litispendence
- nejde o trestný čin výlučně vojenský či politický
- jde o našeho občana
- možnost tzv. humanitárního uznání se souhlasem odsouzené osoby
- návrh na uznání podává ministerstvo, to může i rozhodnutí soudu o uznání napadnout

Předání výkonu rozhodnutí z ČR (trest zásadně alespoň 1 rok)

- musí to být účelné
- souhlas soudu prvního stupně
- nebudou tak porušena základní práva odsouzeného

Spolupráce v trestních věcech v rámci EU

Obecné formy zde nepostačují

- spolupráce mezi členskými státy je mnohem užší, podstatná část svrchovanosti byla převedena na unijní úroveň
- justiční (stejně tak policejní) spolupráce ve věcech trestních na tradičním základě byla neudržitelná
- zavádění institutů, které ji činí pružnější a rychlejší

Tzv. fikce jednotného justičního území

- v rámci schengenského prostoru nejsou hranice
- vybudováno na předpokladu vysokého stupně důvěry mezi jednotlivými členskými státy
- typicky se uplatňuje u tzv. evropských příkazů a evropského zatýkacího rozkazu

Evropský zatýkací rozkaz

- vydá jeden členský stát a EZR platí na území všech
 - i když výjimečně některý z členských států odepře EZR vykonat, v ostatních pořád platí
- vydává soud, před nímž se řízení vede
 - příp. soud, který rozhoduje v přípravném řízení
- terminologický rozdíl – ne vydání, ale předání
 - srov. nález Ústavního soudu Pl. ÚS 66/04 – nejde o vydání, a tedy předat lze i českého státního občana
- Neprobíhá dvoufázové řízení, vydáním EZR splňujícím všechny podmínky zásadně vzniká povinnost ostatních členských států EZR vykonat

Srovnání EZR a klasické extradice

Klasická extradice

- styk diplomatický, konzulární či meziministerský
- fáze justiční a fáze administrativní
- povinnost soudu odepřít, nejsou-li splněny podmínky
- možnost politického odepření

- důsledná zásada oboustranné trestnosti

Evropský zatýkací rozkaz

- přímý styk

- jen fáze vykonání
- omezený katalog důvodů pro odmítnutí vykonání soudem
- povinnost vykonat, jsou-li právní předpoklady splněny
- nepřezkoumávání oboustranné trestnosti u dvaatřiceti kategorií trestných činů

Společný vyšetřovací tým

- na základě *ad hoc* dohody
- pravidla obdobná jako u společného vyšetřovacího týmu ve standardní MJS
- úprava regresních nároků za škodu způsobenou v souvislosti s nesprávným úředním postupem či nezákonným rozhodnutím

Tzv. evropské příkazy

Evropský ochranný příkaz

- chrání oběť trestného činu, vůči níž členský stát vydal ochranný příkaz, i v jiných členských státech

Evropský vyšetřovací příkaz

- slouží k zajištění důkazů (výslech svědků, ohledání věci či místa atd.)

Evropský příkaz k zajištění majetku

- slouží zejména k zajištění výnosů a nástrojů trestné činnosti

Uznávání rozhodnutí mezi členskými státy EU

Širší paleta uznatelných rozhodnutí

- rozhodnutí o nahrazení vazby
- rozhodnutí ukládající majetkové sankce
- rozhodnutí ukládající sankce spojené se zbavením osobní svobody
- rozhodnutí ukládající sankce nespojené se zbavením osobní svobody

Unijní instituce mezinárodní justiční (a policejní) spolupráce

□ Evropská soudní síť v trestních věcech

- síť odborníků hrajících klíčovou roli v mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestných v jednotlivých členských státech
- vytváří kontaktní místa, na něž se mohou jejich kolegové obrátit při potřebě zprostředkování potřebných kontaktů či know-how

□ EUROJUST

- instituce koordinace spolupráce a výměny informací v mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních (např. pravomoc žádat členské státy o zahájení trestního stíhání)

□ EUROPOL

- instituce koordinace, shromažďování informací, analýz a know-how v bezpečnostní oblasti
- vytváří si specializovaná centra (Evropské centrum kyberkriminality, Evropské protiteroristické centrum, Evropské centrum proti pašování migrantů atd.)

Evropský veřejný žalobce

- 22 členských států EU se dohodlo na jeho vzniku
 - má chránit finanční zájmy Evropské unie před trestnou činností
- naprostá novinka a revoluce i v rámci unijní justiční spolupráce ve věcech trestních
 - přímá trestněprocesní pravomoc unijního orgánu na území členských států
- dosud ještě nefunguje, je ve stadiu zřizování
- Laura Codruța Kövesiová první nejvyšší euroveřejnou žalobkyní
- v principu má stíhat trestné činy proti finančním zájmům EU podle jejich procesních předpisů a před jejich soudy
 - kromě centrálního úřadu bude mít v jednotlivých členských státech „své“, ale „místní“ veřejné žalobce

Děkuji Vám za pozornost

JUDr. Jan Provazník, Ph.D.
odborný asistent
Katedra trestního práva
Právnická fakulta Masarykovy univerzity
Veveří 158/70
611 80 Brno
jan.provaznik@law.muni.cz